DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)
3. juli 1997 *

I sag C-269/95,

angående en anmodning, som Oberlandesgericht München (Tyskland) i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Francesco Benincasa

mod

Dentalkit Srl,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 13, stk. 1, artikel 14, stk. 1, og artikel 17, stk. 1, i konventionen af 27. september 1968 (EFT 1978 L 304, s. 17), som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse (EFT L 304, s. 1, og — den ændrede tekst — s. 77),

har

* Processprog: tysk.

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, G.F. Mancini, og dommerne J.L. Murray, C.N. Kakouris (refererende dommer), P.J.G. Kapteyn og H. Ragnemalm,

generaladvokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer
justitssekretær: fuldmægtig L. Hewlett,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Francesco Benincasa ved advokat Reinhard Böhner, München

— Dentalkit Srl ved advokat Alexander von Kuhlberg, München

— den tyske regering ved afdelingschef Jörg Pirrung, Forbundsjustitsministeriet, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Pieter van Nuffel, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, bistået af advokat Hans-Jürgen Rabe, Hamburg,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der er afgivet mundtlige indlæg i retsmødet den 22. januar 1997 af Francesco Benincasa ved advokat Reinhard Böhner og af Kommissionen ved advokat Marco Núñez-Müller, Hamburg,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 20. februar 1997,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 5. maj 1995, indgået til Domstolen den 9. august 1995, har Oberlandesgericht München i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (EFT 1978 L 304, s. 17), som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse (EFT L 304, s. 1, og — den ændrede tekst — s. 77, herefter »konventionen«), forelagt tre præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af konventionens artikel 13, stk. 1, artikel 14, stk. 1, og artikel 17, stk. 1.

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag mellem Dentalkit Srl (herefter »Dentalkit«), Firenze, og Francesco Benincasa, der er italiensk statsborger, angående gyldigheden af en franchisekontrakt, som parterne havde indgået.

3 Det fremgår af sagens akter, at Dentalkit i 1987 i Italien havde oprettet en kæde af franchiseforretninger med speciale i salg af tandplejeprodukter. Francesco Benincasa indgik i 1992 i Firenze en franchisekontrakt med Dentalkit med henblik på indretning og drift af en forretning i München. Dentalkit overlod ifølge kontrakten Francesco Benincasa eneretten til mærket Dentalkit inden for et bestemt geografisk område. Dentalkit forpligtede sig endvidere til at levere varer af dette mærke, til at yde støtte i forskellige henseender, til at forestå nødvendig oplæring, til at træffe salgsfremmende og reklamemæssige foranstaltninger samt til ikke at åbne forretninger i det geografiske område, der var meddelt eneret til.

4 Francesco Benincasa forpligtede sig til at indrette forretningslokalerne for egen regning, til udelukkende at føre varer fra Dentalkit i sin forretning, til at hemmeligholde oplysninger og dokumentation vedrørende Dentalkit samt til at betale selskabet 8 mio. LIT som godtgørelse for udgifter i forbindelse med den tekniske og forretningsmæssige støtte ved salgsstedets åbning tillige med et beløb svarende til 3% af den årlige omsætning. I henhold til artikel 1341 og 1342 i den italienske codice civile tiltrådte parterne, ved særskilt underskrift, specielt følgende vilkår i kontrakten: »Retterne i Firenze har kompetence til at påkende ethvert stridsspørgsmål vedrørende fortolkningen eller opfyldelsen mv. af nærværende kontrakt.«

5 Francesco Benincasa indrettede sin forretning, betalte indtrædelsesgodtgørelsen på 8 mio. LIT og foretog flere indkøb, som han dog ikke betalte. Han har senere opgivet at drive forretning.

6 Francesco Benincasa anlagde sag ved Landgericht München I, hvorunder han gjorde gældende, at franchisekontrakten ifølge tysk ret var ugyldig i det hele, hvorfor han påstod den ophævet. Han gjorde ligeledes gældende, at de købsaftaler, der senere blev indgået i henhold til franchisekontrakten, var ugyldige.

7 Ifølge Francesco Benincasa var Landgericht München I kompetent i sin egenskab af retten på opfyldelsesstedet for kontraktforpligtelsen, jf. konventionens artikel 5, nr. 1. Den værnetingsklausul til fordel for retterne i Firenze, der var indeholdt i franchisekontrakten, kunne ikke under et negativt anerkendelsessøgsmål som det, han havde anlagt, have derogatorisk virkning, da det herunder søgtes fastslået, at kontrakten i det hele var ugyldig, herunder også værnetingsklausulen. Francesco Benincasa anførte endvidere, at han måtte anses for forbruger i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i konventionens artikel 13, stk. 1, og artikel 14, stk. 1, da han endnu ikke havde påbegyndt erhvervsmæssig virksomhed.

8 De nævnte bestemmelser er sålydende:

Artikel 13

»I sager om kontrakter indgået af en person med henblik på brug, der må anses at ligge uden for hans erhvervsmæssige virksomhed, i det følgende benævnt 'forbrugeren', afgøres kompetencen efter bestemmelserne i denne afdeling, dog med forbehold af artikel 4 og artikel 5, nr. 5:

1. når sagen vedrører køb af løsøregenstande, hvor købesummen skal betales i rater

...«

Artikel 14

»Sager, som en forbruger agter at rejse mod den anden part i kontrakten, kan anlægges enten ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område denne part har bopæl, eller ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område forbrugeren har bopæl.

...«

9 Landgericht München I anså sig ikke for kompetent, idet den antog, at værnetingsklausulen i franchisekontrakten var gyldig, og at sagen ikke angik en kontrakt indgået af en forbruger.

10 Francesco Benincasa appellerede denne afgørelse til Oberlandesgericht München, der har besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal en sagsøger også anses for forbruger i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i Bruxelles-konventionens artikel 13, stk. 1, og artikel 14, stk. 1, såfremt sagen angår en kont rakt, som sagsøgeren ikke har indgået med henblik på en allerede igangværende erhvervsmæssig virksomhed, men på en fremtidig erhvervsmæssig virksomhed (her: en franchiseaftale med henblik på at påbegynde selvstændig erhvervsvirksomhed)?

2) Såfremt spørgsmål 1 besvares bekræftende:

Omfatter konventionens artikel 13, stk. 1, nr. 1 (køb af løsøregenstande, hvor købesummen skal betales i rater), en franchisekontrakt, hvorved sagsøgeren forpligter sig til i et tidsrum på flere år (tre år) at indkøbe det udstyr og de varer, der er nødvendige for en forretnings indretning og drift, hos medkontrahenten (uden aftale om ratebetaling) samt til at betale en indtrædelsessum og — efter et års virksomhed — et licensgebyr på 3% af omsætningen?

3) Er en ret i en medlemsstat, der er tillagt kompetence ifølge en værnetingsklausul, også enekompetent i medfør af konventionens artikel 17, stk. 1, første punktum, såfremt der under sagen bl.a. er nedlagt påstand om, at det fastslås, at den kontrakt, hvori selve værnetingsklausulen er indeholdt, er ugyldig, og værnetingsklausulen — der har følgende ordlyd (i oversættelse): 'Retterne i Firenze har kompetence til at påkende ethvert stridsspørgsmål vedrørende fortolkningen eller opfyldelsen mv. af nærværende kontrakt' — er særskilt tiltrådt i henhold til den italienske codice civile?«

Det første spørgsmål

11 Med sit første spørgsmål ønsker den nationale ret reelt oplyst, om konventionens artikel 13, stk. 1, og artikel 14, stk. 1, skal fortolkes således, at en sagsøger, der har indgået en kontrakt med henblik på at udøve en erhvervsmæssig virksomhed, der ikke er aktuel, men fremtidig, kan anses for forbruger.

12 Det bemærkes indledningsvis, at der i Domstolens praksis (jf. bl.a. dom af 21.6.1978, sag 150/77, Bertrand, Sml. s. 1431, præmis 14, 15, 16 og 19, og af 19.1.1993, sag C-89/91, Shearson Lehman Hutton, Sml. I, s. 139, præmis 13) er opstillet et princip om, at de begreber, der anvendes i konventionen, og som kan have forskelligt indhold alt efter den nationale lovgivning i de kontraherende stater, for at sikre en ensartet anvendelse af konventionen i alle de kontraherende stater skal betragtes som selvstændige begreber, der først og fremmest skal fortolkes ud fra konventionens opbygning og formål. Dette gælder især også begrebet »forbruger« i konventionens artikel 13 ff., for så vidt som det benyttes som det afgørende kriterium for anvendelsen af regler om retternes kompetence.

13 Det bemærkes dernæst, at det af fast retspraksis fremgår, at der, som konventionen er opbygget, gælder et almindeligt princip om, at kompetencen tilkommer retterne i den kontraherende stat, på hvis område sagsøgte har bopæl, og at det kun er i kraft af en fravigelse af dette princip, at konventionen fastlægger — de udtømmende opregnede — tilfælde, hvor en person alt efter sagens omstændigheder kan eller skal sagsøges ved en ret i en anden kontraherende stat. Kompetenceregler, der fraviger dette almindelige princip, kan derfor ikke føre til en fortolkning, der rækker ud over de tilfælde, konventionen har for øje (Shearson Lehman Hutton-dommen, præmis 14, 15 og 16).

14 En sådan fortolkning må så meget mere antages at skulle gælde for en kompetenceregel som den, der er opstillet i konventionens artikel 14, som giver en forbruger

i artikel 13's forstand mulighed for at anlægge sag ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område sagsøgeren har bopæl. Konventionen taler således, bortset fra de tilfælde, hvor det udtrykkeligt er fastsat, imod, at retterne på det sted, hvor sagsøgeren har bopæl, tillægges kompetence (jf. dom af 11.1.1990, sag C-220/88, Dumez France og Tracoba, Sml. I, s. 49, præmis 16 og 19, og Shearson Lehman Hutton-dommen, præmis 17).

15 Hvad angår begrebet »forbruger« er dette i konventionens artikel 13, stk. 1, defineret som en person, som handler »med henblik på brug, der må anses at ligge uden for hans erhvervsmæssige virksomhed«. Ifølge fast retspraksis fremgår det såvel af bestemmelsens ordlyd som af dens funktion, at den kun skal gælde for private endelige forbrugere, som ikke driver forretnings- eller erhvervsmæssig virksomhed (jf. Shearson Lehman Hutton-dommen, præmis 20 og 22).

16 Afgørelsen om, hvorvidt en person skal anses for forbruger — hvilket begreb skal fortolkes snævert — må herefter bero på den pågældendes status i relation til en bestemt kontrakt, sammenholdt med dennes karakter og formål, og ikke på personens subjektive forhold. Det er således med rette, at generaladvokaten i punkt 38 i sit forslag til afgørelse har anført, at en og samme person kan anses for forbruger i relation til visse transaktioner og for erhvervsdrivende i relation til andre.

17 Følgelig er alene kontrakter, der er indgået med henblik på at dække en persons private, personlige forbrug, omfattet af de bestemmelser, der skal sikre forbrugeren beskyttelse som den forudsætningsvis økonomisk svagere part. Den særlige beskyttelse, som er sigtet med disse bestemmelser, savner begrundelse i forbindelse med kontrakter, der har erhvervsmæssigt formål, uanset om dette måtte være tænkt for fremtiden, idet den omstændighed, at virksomheden er fremtidig, ikke fratager den dens erhvervsmæssige karakter.

18 Det er derfor i overensstemmelse med såvel de pågældende bestemmelsers ordlyd som hensynene bag og formålet med dem at antage, at den herved indførte særlige beskyttelsesordning alene omfatter kontrakter, der er indgået uden for rammerne og uafhængigt af enhver, aktuel eller fremtidig, erhvervsmæssig virksomhed eller hensigt.

19 Det første spørgsmål må herefter besvares med, at konventionens artikel 13, stk. 1, og artikel 14, stk. 1, skal fortolkes således, at en sagsøger, der har indgået en kontrakt med henblik på at udøve en erhvervsmæssig virksomhed, der ikke er aktuel, men fremtidig, ikke kan anses for forbruger.

Det andet spørgsmål

20 Henset til besvarelsen af det første spørgsmål er det ufornødent at besvare dette spørgsmål.

Det tredje spørgsmål

21 Med sit tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret reelt oplyst, om den ret i en kontraherende stat, der er udpeget i en ifølge konventionens artikel 17, stk. 1, gyldigt indgået værnetingsklausul, ligeledes har enekompetence til at påkende en sag, hvorunder der bl.a. er nedlagt påstand om, at det fastslås, at den kontrakt, som værnetingsklausulen er indeholdt i, er ugyldig.

22 Den forelæggende ret har dermed rejst det spørgsmål, om en værnetingsklausul, der ifølge konventionen er gyldigt indgået, og som er indsat i en hovedkontrakt, skal bedømmes selvstændigt og uafhængigt af, om der måtte være strid om, hvorvidt resten af kontrakten er gyldig.

23 Konventionens artikel 17, stk. 1, bestemmer bl.a. følgende:

»Såfremt parterne i tilfælde, hvor mindst én af dem har bopæl på en kontraherende stats område, har vedtaget, at en ret eller retterne i en kontraherende stat skal være kompetente til at påkende allerede opståede tvister eller fremtidige tvister i anledning af et bestemt retsforhold, er alene denne ret eller retterne i den pågældende stat kompetente. En sådan aftale om retternes kompetence skal være indgået enten skriftligt ...«

24 Der må herved for det første sondres mellem en værnetingsklausul og de materielle bestemmelser i den kontrakt, en sådan klausul er indsat i.

25 En værnetingsklausul — hvis sigte er processuelt — er omfattet af bestemmelserne i konventionen, der har til formål at fastlægge ensartede regler om retternes internationale kompetence. De materielle bestemmelser i den hovedkontrakt, som klausulen er indsat i, samt enhver indsigelse mod denne kontrakts gyldighed skal derimod bedømmes på grundlag af lex causa, der beror på de internationale privatretlige regler i den stat, hvori retten er beliggende.

26 Det bemærkes dernæst, at det fremgår af Domstolens praksis, at konventionen navnlig har til formål at gennemføre en harmonisering af de kontraherende staters regler om retternes kompetence, således at det i videst muligt omfang undgås, at flere retsinstanser har kompetence til at pådømme tvister, som udspringer af samme retsforhold, samt at styrke retsbeskyttelsen af de i Fællesskabet bosiddende personer, således at såvel sagsøgeren let kan afgøre, ved hvilken ret han kan anlægge sag, og sagsøgte med rimelighed kan forudse, ved hvilken ret han kan blive sagsøgt (dom af 4.3.1982, sag 38/81, Effer, Sml. s. 825, præmis 6, og af 13.7.1993, sag C-125/92, Mulox IBC, Sml. I, s. 4075, præmis 11).

27 Det er ligeledes i overensstemmelse med dette retssikkerhedshensyn, at den nationale ret, som har fået en sag forelagt, uden vanskeligheder kan tage stilling til, om den er kompetent ifølge konventionens regler uden at skulle undersøge sagen i realiteten.

28 Det nævnte ønske om at varetage retssikkerhedshensyn i form af, at der skabes mulighed for med sikkerhed at forudse, hvilken ret der er kompetent, er blevet nærmere undersøgt i relation til konventionens artikel 17, som giver aftaleparternes vilje en fortrinsstilling, og som gennem strenge formkrav indfører en enekompetence uden hensyn til en mulig objektiv sammenhæng mellem det omtvistede retsforhold og den udpegede ret (jf. herved dom af 20.2.1997, sag C-106/95, MSG, Sml. I, s. 911, præmis 34).

29 Konventionens artikel 17 har til formål klart og præcist at udpege en ret i en kontraherende stat, der er enekompetent i overensstemmelse med parternes samstemmende vilje, som skal være tilkendegivet i overensstemmelse med de strenge formkrav i bestemmelsen. Den retssikkerhed, som bestemmelsen tilsigter, ville let kunne blive svækket, såfremt det anerkendes, at en aftalepart har mulighed for at gøre denne konventionsregel virkningsløs blot ved at gøre gældende, at den pågældende kontrakt er ugyldig i sin helhed af grunde, der støttes på den materielle ret, der finder anvendelse.

30 Dette resultat er ikke alene i overensstemmelse med konklusionen i Domstolens dom i Effer-sagen, hvori Domstolen fastslog, at en sagsøger også kan anvende det i konventionens artikel 5, nr. 1, omhandlede opfyldelsesværneting, når der mellem parterne er tvist om eksistensen af den aftale, som det indtalte krav støttes på, men tillige med, hvad der fremgår af dom af 14. december 1977 (sag 73/77, Sanders, Sml. s. 2383, præmis 15), hvori Domstolen i relation til konventionens artikel 16, nr. 1, antog, at i sager om leje og forpagtning af fast ejendom er retterne i den stat, hvori ejendommen er beliggende, også kompetente, selv om tvisten angår spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en lejekontrakt.

31 Det bemærkes endvidere, at det fremgår af Domstolens praksis, at det tilkommer den nationale ret, for hvilken en værnetingsklausul påberåbes, ved fortolkning af denne at fastslå, hvilke tvister den finder anvendelse på (jf. dom af 10.3.1992, sag C-214/89, Powell Duffryn, Sml. I, s. 1745, præmis 37). I den foreliggende sag tilkommer det derfor den nationale ret at afgøre, om den klausul, som er påberåbt for denne ret, og som vedrører »ethvert stridsspørgsmål« angående fortolkningen eller opfyldelsen »m.v.« af kontrakten, også omfatter enhver indsigelse mod kontraktens gyldighed.

32 Det tredje spørgsmål skal derfor besvares med, at den ret i en kontraherende stat, der er udpeget i en ifølge konventionens artikel 17, stk. 1, gyldigt indgået værnetingsklausul, ligeledes har enekompetence til at påkende en sag, hvorunder der bl.a. er nedlagt påstand om, at det fastslås, at den kontrakt, som værnetingsklausulen er indeholdt i, er ugyldig.

Sagens omkostninger

33 De udgifter, der er afholdt af den tyske regering og Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Oberlandesgericht München ved kendelse af 5. maj 1995, for ret:

1) Artikel 13, stk. 1, og artikel 14, stk. 1, i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse, skal fortolkes således, at en sagsøger, der har indgået en kontrakt med henblik på at udøve en erhvervsmæssig virksomhed, der ikke er aktuel, men fremtidig, ikke kan anses for forbruger.

2) Den ret i en kontraherende stat, der er udpeget i en ifølge artikel 17, stk. 1, i konventionen af 27. september 1968 gyldigt indgået værnetingsklausul, har ligeledes enekompetence til at påkende en sag, hvorunder der bl.a. er nedlagt påstand om, at det fastslås, at den kontrakt, som værnetingsklausulen er indeholdt i, er ugyldig.

Mancini Murray Kakouris

Kapteyn Ragnemalm

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 3. juli 1997.

R. Grass G.F. Mancini

Justitssekretær Formand for Sjette Afdeling